

تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران براساس آموزه‌های قرآن کریم

یاسین توکلی^{۱*}

Educating Teachers Tailored to the Islamic Republic of Iran Education Standards on the basis of the Teachings of Holy Quran

Yasin Tavakoli^{1*}

Abstract

Teacher education according to the standards of the country is one of the goals and ideals of the Islamic Republic of Iran. The purpose of the current research is to study the teacher education system standardized for the Islamic Republic of Iran according to the teachings of the Qur'an. This qualitative research has employed the strategy of Glazer's classic data-based theory to elicit and analyze the data. 57 key concepts have been extracted in several stages of open coding, the identification of key propositions and concepts, selective coding, the analysis of the main and secondary categories and the pivotal and theoretical coding focused on the Islamic Republic of Iran teacher education criteria according to the teachings of the Qur'an. On the basis of the inductive analysis, these concepts are categorized into the six sub-categories of values, goals, concepts, territories, principles and methods. Consequently, three main categories were extracted: why, what, and how. These findings can be exploited as a conceptual model for teacher education in the Islamic Republic of Iran.

Keywords: Teacher Education, Islamic Republic of Iran, Teachings of the Quran

چکیده

تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران، از اهداف و آرمان‌های بزرگ نظام جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. هدف این پژوهش، مطالعه تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران بر اساس آموزه‌های قرآن می‌باشد. این پژوهش از نوع کیفی است و برای استخراج و تحلیل داده‌ها، از راهبرد نظریه داده بنیاد کلاسیک (گلایزر) استفاده شده است. نتایج تحلیل طی چند مرحله، کدگذاری باز، شناسایی گزاره‌ها و مفاهیم کلیدی، کدگذاری انتخابی، تحلیل مقوله‌های اصلی و فرعی و کدگذاری محوری و نظری با محوریت تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران بر اساس آموزه‌های قرآن؛ تعداد ۵۷ مفهوم کلیدی استخراج شده است. این مفاهیم در تحلیل استقرایی به ۶ مقوله فرعی: ارزش‌ها، اهداف، مفاهیم، قلمروها، اصول و روش‌ها انعکاس یافته است. در ادامه ۶ مقوله فرعی، ۳ مقوله اصلی: چرایی، چیستی و چگونه‌گی، تحلیل شده است. این یافته‌ها می‌تواند به عنوان الگوی مفهومی تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی براساس آموزه‌های قرآن کریم، مورد بهره‌برداری قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: تربیت معلم، جمهوری اسلامی ایران، آموزه‌های قرآن

1. PhD, Evaluation Expert, Farhangian University, Tabriz, Iran

*Corresponding Author, Email: y.tavakkoli@cfu.ac.ir

۱. دکترای تخصصی، کارشناس مسئول نظارت و ارزیابی، دانشگاه فرهنگیان، تبریز، ایران

* نویسنده مسئول

مقدمه

دستگاه تعلیم و تربیت هر کشوری، نیازمند تربیت معلم در خور و شایسته خود می‌باشد. فقدان تربیت معلم شایسته و بالنده، سبب گمراهی و سردرگمی نظام تعلیم و تربیت، و در نتیجه، ناکارآمدی آن می‌گردد. تربیت معلم هر کشوری از نیازهای اساسی آن کشور و فلسفه و روح حاکم بر آن جامعه، نشأت می‌گیرد. جامعه‌ای که بر مبانی دینی استوار است، تربیت معلم آن نیز باید بر این مبانی بنا شود. از این‌رو، در اسناد بالادستی نظام تعلیم و تربیت، در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و مبانی نظری آن، توجه به آموزه‌های قرآنی و دینی در کنار ابعاد دیگر، مورد تأکید قرار گرفته است. در بخش بیانیه ارزشی سند تحول بنیادین آمده است: این ارزش‌ها بر اساس آموزه‌های قرآن کریم و سنت پیامبر اکرم (ص) و حضرات اهل بیت (علیهم السلام)، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، رهنمودهای رهبر کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری و سند چشم‌انداز بیست ساله و نقشه جامع علمی کشور و سیاست‌های کلی تحول نظام آموزشی، تهیه و تدوین شده است (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰).

امروزه تربیت معلم یا همان دانشگاه فرهنگیان، مسئول تربیت و تأمین نیروی انسانی بزرگ‌ترین و تأثیرگذارترین دستگاه تربیتی کشور، یعنی آموزش و پرورش است. فلسفه تربیت معلم (دانشگاه فرهنگیان) با سرنوشت و پیشرفت جامعه، گره خورده است. از این‌رو جایگاه این نهاد در ساختار نظام، از اهمیت ویژه برخوردار است. امام خمینی (ره) معمار کبیر انقلاب اسلامی در تبیین اهمیت معلمی، آن را در ردیف شغل خدا و پیامبر قرار می‌دهد و می‌فرماید: «شما معلمین، یک شغل بسیار شریف دارید، که همان شغل «الله» است، همان شغل انبیا است و یک مسئولیت بسیار بزرگ دارید که همان مسئولیت انبیا است، منتها انبیا از مسئولیت بیرون می‌آیند برای این که عمل می‌کنند به آنچه فرموده‌اند، به آنچه مأمور هستند، ماها هم باید عمل بکنیم.» (موسوی‌الخمنی، ۱۳۷۱: ۲۴۰).

مقام معظم رهبری در دیدار فرهنگیان و دانشگاهیان در هفته معلم فرمودند: «قدرت، اعتبار و آبروی کشور، بیش از هر چیز وابسته به نیروی انسانی است و معلمان هستند که سازنده نسل آینده و نیروی انسانی آن هستند». ایشان با تأکید بر لزوم قدر دانستن شأن و منزلت معلم و تکریم آن در جامعه گفتند: «هزینه کردن برای معلم از وظایف مسئولان و دولت است، زیرا همان‌طور که بارها گفته‌ام هزینه کردن برای معلم در واقع، سرمایه‌گذاری است». رهبر انقلاب اسلامی، انجام مسئولیت بزرگ تربیت نسل آینده را نیازمند افزایش آمادگی‌های معلمان دانستند و گفتند: «بر همین اساس به مسئولان تأکید می‌کنیم دانشگاه فرهنگیان را که تولیدکننده معلم است و اهمیت فراوانی دارد، جدی بگیرند و هر چه می‌توانند برای آن سرمایه‌گذاری کنند.» (۱۷ اردیبهشت ۱۳۹۶، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب اسلامی، صبح روز یکشنبه در دیدار با فرهنگیان).

در بررسی ادبیات الگوی تربیت معلم جمهوری اسلامی، تنها به پژوهش مربوط به خروشی و همکاران (۱۳۹۶) با عنوان: بررسی رویکرد تربیت معلم شایسته بر اساس اسناد تحولی آموزش و

پرورش جمهوری اسلامی، می‌توان اشاره کرد. در این پژوهش، جهت ارائه الگوی شایسته برای تربیت معلم نظام جمهوری اسلامی ایران براساس سند تحول، ۱۴۸ گزاره نشانگر عوامل و شرایط زمینه‌ساز معلم شایسته، استخراج و با محوریت مقوله اصلی (شایستگی‌های معلمان)، شرایط علی (هدف‌گذاری و برنامه درسی)، شرایط زمینه‌ای (نهادهای، سازمان‌ها و ادارات دولتی و غیردولتی سهیم در امر تربیت رسمی و عمومی)، شرایط واسطه‌ای (ویژگی‌های فردی، اجتماعی و عوامل سازمانی)، راهبردها (برنامه‌ریزی و توسعه حرفه‌ای) و پیامدها (هویت یکپارچه توحیدی)، مقوله‌بندی و تحلیل شده است (خروشی، نصر، میرشاه‌جعفری، و موسی‌پور، ۱۳۹۶).

در ادبیات معارف اسلامی، جایگاه و صلاحیت معلم، مورد توجه جدی قرار گرفته است. حضرت علی (ع) در مورد صلاحیت معلم و پیشوای مردم می‌فرماید: «مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَامًا فَلْيُبْدَأْ بِتَعْلِيمِ نَفْسِهِ قَبْلَ تَعْلِيمِ غَيْرِهِ وَ لِيَكُنْ تَأْدِيبُهُ بِسِيرَتِهِ قَبْلَ تَأْدِيبِهِ بِلِسَانِهِ وَ مُعَلِّمٌ نَفْسِهِ وَ مُؤَدِّبُهُ أَحَقُّ بِأَجْلِالٍ مِنَ مُعَلِّمِ النَّاسِ وَ مُؤَدِّبِهِمْ» (سیدرضی، ۱۳۷۸ق: ترجمه شهیدی، ۱۳۸۶، حکمت ۷۳)؛ آن که خود را پیشوای مردم سازد، پیش از تعلیم دیگری، باید به ادب کردن خویش پردازد و پیش از آن که به گفتار تعلیم دهد، باید به کردار، ادب کند و آن که خود را تعلیم دهد و ادب اندوزد، شایسته‌تر به تعظیم است از آن که دیگری را تعلیم دهد و ادب آموزد.

شهید ثانی در مورد صلاحیت معلم می‌نویسد: «کسی که می‌خواهد عهده‌دار منصب تعلیم گردد، باید قبلاً مراتب صلاحیت و شایستگی خویش را برای تصدی چنین مقامی در خود فراهم آورد و باید این شایستگی در تمام مظاهر وجود او پدیدار باشد؛ یعنی سیما و چهره و طرز سخن گفتن و گفتارش نمایانگر اهلیت و شایستگی او برای احراز مقام تعلیم باشد و استادان صالح، او را تأیید و گواهی کنند» (شهید ثانی، ترجمه حجتی، ۱۳۹۴: ۲۲۸). ابن خلدون از اندیشمندان مسلمان و بنیان‌گذار علم تاریخ و جامعه‌شناسی به الگو بودن معلم تأکید می‌کند و می‌نویسد: «از معلم انتظار نداریم که فقط مدرس باشد، بلکه بیش از آن توقع داریم که سرمشق خوبی برای محصلان باشد و فقط در این صورت است که شایستگی اطلاق معلم به وی را پیدا می‌کند. در شناخت میزان و کیفیت فرهنگ و تمدن هر اجتماع، پیش از هر چیز باید بپرسیم: «معلمان آن کیستند؟» (شعاری‌نژاد، ۱۳۷۷: ۴۰۳).

در پژوهش‌ها و مطالعات معاصر، موضوع معلم و تربیت از منظر آموزه‌های قرآن، دور نمانده است. پژوهشگران و محققان تلاش نموده‌اند تا جایگاه آموزه‌های قرآن در تربیت معلم را تبیین و تحلیل نمایند. مهدوی هزاه و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان *حیات طیبه، چشم‌اندازی برای تربیت کودکان، ارائه چارچوب مفهومی برای تبیین ویژگی‌های معلم دوره ابتدایی*، مهمترین مبانی تربیت کودک را فطرت، کرامت، اعتدال؛ و مهمترین مبانی تعلیم کودک را انگیزه، آمادگی، احساسات، عملی‌بودن، به‌روز بودن، تدبیر و تفکر استخراج نموده‌اند. همچنین مهم‌ترین روش دستیابی به حیات طیبه را آموزش دین و اخلاق بیان نموده و در پایان براساس مبانی ارائه شده

برای معلم دوره ابتدایی، سه ویژگی اصلی معلم عامل و الگوی اخلاقی؛ معلم مسئول و مراقب؛ و معلم متخصص با محوریت معلم فکور، را نتیجه گرفته‌اند.

فتحی و طاهری (۱۳۹۴) در پژوهشی برای دستیابی به شیوه تربیتی قرآن با عنوان زبان تصویری، روش تربیتی قرآن، به این نتیجه دست یافته‌اند که قرآن برای رساندن پیام‌های تربیتی خویش با بهره‌گیری مناسب از دو عنصر اساسی تصویرسازی، خیال‌پردازی حسی و عینی‌سازی معانی ذهنی، مطالب تربیتی را در قالب‌های تصویری برای مخاطبان ترسیم می‌کند. یافته‌ها نشان می‌دهد که با توجه به انس انسان با امور محسوس، تصویرسازی مفاهیم اخلاقی، تأثیر شگرفی در پرورش و اصلاح تربیت دارد که این روش در آیات تربیتی و اخلاقی قرآن، فراوان مورد استفاده قرار گرفته است.

یکی از مفاهیم مهم در تربیت، مفهوم رشد است. وجدانی و ایمانی (۱۳۹۱) در تحلیل مفهوم رشد با تکیه بر آیات قرآن، رشد را در دو بعد معرفت و محبت الهی تبیین می‌کنند و به این نتیجه رسیده‌اند که؛ رشد در گرو دستیابی به معرفت حقیقی است و طی کردن مراحل معرفت‌یابی و رشد، جز در بستر آزادی و محبت معنا و مفهوم نمی‌یابد. صادق‌پور (۱۳۸۸) در پایان‌نامه ارشد خود با عنوان: بررسی روش‌های تربیتی مستتر در آیات قرآن و روایات ائمه معصومین (ع) و کاربرد آن در تعلیم و تربیت، پنجاه و شش روش تربیتی را از قرآن و روایات استخراج نموده است. برای تربیت معلم در این پژوهش، به پنج مرحله تمهید، اسلام، ایمان، تقوی و یقین، اشاره شده است و در نتیجه‌گیری آن، تعلیم و تربیت را فرایند دائمی تلقی نموده که فرایند تعلیم و تربیت از خدا و به سوی خدا جریان دارد و محدود به اهداف دنیوی نمی‌شود، بلکه تحقق اهداف دنیوی، مقدمه وصول به هدف‌های اخروی و غایی است (صادق‌پور، ۱۳۸۸). قرآن، منشور تربیت معلم و منبع اول ارائه الگو و مدل تربیت معلم تراز جمهوری اسلامی است. قرآن کریم، کتاب هدایت و تربیت است. خداوند می‌فرماید: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ» (الاسراء/ ۹)؛ این قرآن، به راهی که استوارترین راه‌هاست، هدایت می‌کند. نیز می‌فرماید: «ذَلِكَ الْكِتَابُ لَازِيْبٌ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ» (البقره/ ۲)؛ آن کتاب با عظمتی است که شک در آن راه ندارد و مایه هدایت پرهیزکاران است. قرآن کریم، بعثت معلم خاتم را نیز در راستای امر بزرگ «معلمی و تربیت» معرفی می‌کند و می‌فرماید: «لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَ يُزَكِّيهِمْ وَ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ إِن كَانُوا مِّن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ» (آل عمران/ ۱۶۴)؛ خداوند بر مؤمنان منت نهاد (نعمت بزرگی بخشید) هنگامی که در میان آن‌ها، پیامبری از خودشان برانگیخت که آیات او را بر آن‌ها بخواند، و آن‌ها را پاک کند و کتاب و حکمت بیاموزد، هر چند پیش از آن، در گمراهی آشکاری بودند. در این آیه، خداوند به جایگاه رفیع و بلند معلم و تربیت اشاره و از وجود چنین نعمت بزرگی بر مؤمنان منت می‌گذارد. در این آیه، هم به بعد عملی تربیت «تزکیه نفوس» و هم به بعد نظری تربیت «تعلیم کتاب و حکمت» تأکید شده است.

اولین آیات الهی که بر معلم خاتم حضرت پیامبر اکرم (ص) نازل شده است، نخستین سند مدون تربیت معلم نظام اسلامی است. در این سند، خداوند انسان را شایسته تربیت می‌داند و خود را به عنوان اولین مربی انسان، و گوهر هستی یعنی پیامبر اکرم (ص) معرفی می‌کند. خداوند می‌فرماید: اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ، اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ، الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ، عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ (العلق / ۵-۱)؛ بخوان به نام پروردگارت که جهانیان را آفرید. انسان را از خون بسته سرشت، بخوان! و پروردگارت، کریم‌ترین است؛ همان که آموخت با قلم، آموخت به انسان، آن چه را که نمی‌دانست.

با وجود مبانی نظری غنی در مورد تربیت معلم در آموزه‌های دینی و قرآن کریم، هنوز الگو و مدلی برای تربیت معلم تراز جمهوری اسلامی ایران، ارائه نشده است. این خلأ بزرگ در نظام تعلیم و تربیت، سبب تغییرات متعدد در تربیت معلم و سردرگمی آن شده است. به طوری که در چند دهه اخیر، زخم‌ها و آسیب‌های جدی به تربیت معلم وارد شده است. پژوهش حاضر، با هدف تبیین تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران بر اساس آموزه‌های قرآن کریم، طراحی شده است. این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال کلی است که: تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران بر اساس آموزه‌های قرآن، دارای چه مختصات و ویژگی‌هایی است؟ و بر اساس این ویژگی‌ها و مختصات، چه مدل و الگویی برای تربیت معلم در تراز جمهوری اسلامی ایران، می‌توان ارائه نمود؟

روش‌شناسی

این پژوهش از نوع کیفی است. یکی از روش‌های کیفی مورد استفاده در این پژوهش «نظریه داده‌بنیاد»^۱ می‌باشد. نظریه داده‌بنیاد، خود به دو دسته کلاسیک و استراوس‌ی تقسیم می‌شود. در این پژوهش از «نظریه داده‌بنیاد کلاسیک» استفاده شده است. هدف روش نظریه داده‌بنیاد، تولید یک نظریه در قالب مجموعه‌ای از فرضیه‌های مربوط به هم است که از طریق مقایسه مستمر داده‌ها به دست آمده و بسیار انتزاعی است (گلیزر^۲، ۱۹۹۲). تفاوت اساسی روش کلاسیک گلیزر با روش استراوس و کوربین^۳، امکان مانور بیشتر محقق است. در روش کلاسیک به دلیل نداشتن پیش‌فرض‌های از پیش طراحی شده محقق، و خطی نبودن فرایند پژوهش، محقق می‌تواند در هر مرحله‌ای به عقب برگشته و داده‌های خود را بازنگری کند (فرهنگی، کروی و صادق‌وزیری، ۱۳۹۴؛ گلیزر، ۲۰۰۵، ۲۰۱۳). در این پژوهش، جامعه آماری با نمونه آماری یکی بوده و نمونه مورد مطالعه، متن قرآن کریم بود. از آنجا که هدف اصلی این پژوهش، بررسی تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران از منظر آموزه‌های قرآن کریم بود، ابتدا محتوای قرآن به تعداد ۶۲۳۶ آیه مورد مطالعه قرار گرفت و آیات مربوط به آن، استخراج و مفاهیم کلیدی، کدگذاری باز شد. پس از کدگذاری باز

1. Grounded Theory
2. Glaser
3. Strauss & Corbin

بر اساس معیارهای مرکزی بودن، مرتبط بودن به سایر مقوله‌ها و تکراری بودن، مقوله‌های اصلی مشخص شد. در مرحله بعد، با کدگذاری انتخابی، مقوله اصلی و مقوله‌های مرتبط به مقوله اصلی، تا اشباع شدن ادامه یافت. در نهایت، با کدگذاری نظری و مرتب‌سازی، طرح کلی نظری یا چارچوب مفهومی برای شکل‌بندی نظریه داده‌بنیاد ارائه گردید. برای حفظ روایی داده‌ها و مقوله‌ها در طی تحلیل، متن، چندین بار مورد بازنگری قرار گرفت و گزارش نهایی در اختیار ۵ نفر از همکاران و اعضای هیأت علمی متخصص در حوزه معارف قرآنی و تربیتی قرار داده شد؛ پس از اعمال نظر و بازنگری مجدد، طرح نهایی، ارائه گردید.

یافته‌ها

برای مطالعه تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران براساس آموزه‌های قرآن، کل قرآن کریم یعنی ۶۲۳۶ آیه به صورت مستقل مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت. در مرحله اول که کدگذاری باز نامیده می‌شود، گزاره‌های کلیدی متن قرآن، استخراج شد و براساس کدهای اختصاص داده شده، کدگذاری گردید. هریک از گزاره‌های کدگذاری شده، نشان‌دهنده یک مفهوم کلیدی بود. جدول (۱) نمونه‌ای از گزاره‌ها و مفاهیم کلیدی کدگذاری شده باز را نشان می‌دهد.

کدگذاری باز: کدگذاری باز تا زمان شناسایی مقوله اصلی که نشان‌دهنده دغدغه اصلی محقق است، ادامه می‌یابد. چند معیار برای انتخاب یک مقوله به عنوان مقوله اصلی وجود دارد که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از مرکزی بودن، مرتبط بودن به سایر مقوله‌ها، اتفاق افتادن مکرر در داده‌ها و صرف زمان بیشتر برای اشباع شدن (کارلسی^۱ و همکاران، ۲۰۰۷).

پس از اتمام کدگذاری باز که نمونه گزاره‌های کدگذاری در جدول (۱) ارائه شده است، نوبت به اختصاص مفاهیم کلیدی به گزاره‌های انتخاب شده می‌رسد. در این مرحله، مفاهیم کلیدی از مطالعه گزاره‌ها استخراج شد. با مطالعه گزاره‌های کدگذاری شده، تعداد ۵۷ مفهوم به عنوان مفاهیم کلیدی تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران شناسایی شد.

جدول (۱) نمونه گزاره‌ها و کدهای مقوله ارزشی

کدها	نمونه گزاره‌های کلیدی (آیات)
۱-۱	اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى (طه/۸)
۱-۲	و يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ (نور/۲۵)
۱-۳	هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ (غافر/۶۵)

۲-۱	أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ (سجده/۱۸)

ادامه جدول (۱) نمونه گزاره‌ها و کدهای مقوله ارزشی

کدها	نمونه گزاره‌های کلیدی (آیات)
۳-۱	أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَىٰ تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٍ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَىٰ شَفَا حَرْفٍ هَارٍ فَان هَارٍ بِهِ فِي نَارٍ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (توبه/۱۰۹)
۳-۲	وَ أَتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنِي آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبْنَا قُرْبَانًا فَتَقَبَّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَ لَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ (مائده/۲۷)
۳-۳	أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ (ص/۲۸)

کدگذاری انتخابی: بر اساس رویکرد نظریه کلاسیک گلیزر، در مرحله کدگذاری انتخابی، مقوله‌های فرعی و اصلی مورد بررسی قرار می‌گیرند. با بررسی و مطالعه مفاهیم کلیدی (کدگذاری باز)، ۶ مقوله فرعی: ارزش‌های تربیت معلم، اهداف تربیت معلم، مفاهیم تربیت معلم، قلمروهای تربیت معلم، اصول تربیت معلم و روش‌های تربیت معلم استخراج شد.

الف) ارزش‌های تربیت معلم: این مقوله، خاستگاه و مبانی ارزشی تربیت معلم تراز جمهوری اسلامی را نشان می‌دهد. ارزش‌های تربیت معلم، جهت حرکت تربیت معلم را نشان می‌دهد. مفاهیم تشکیل دهنده این مقوله که از آیات الهی استخراج شده است، عبارتند از: توحید، ایمان، نیت، عمل صالح، عدالت، تقوی، کرامت، و صبر. در تربیت معلم تراز جمهوری اسلامی ایران، خدامحوری، محور و مدار همه ارزش‌ها است. همه چیز شرافت، ارزش و اعتبار خود را از بندگی خدا می‌گیرد. «أَلَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ وَ بَشِيرٌ» (هود/۲)؛ که جز خدا را نپرستید، به راستی من از جانب او برای شما هشداردهنده و بشارت دهنده‌ام. قرآن، فلسفه خلقت انسان را بندگی و معرفت به او بیان می‌کند و می‌فرماید: «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ» (الذاریات/۵۶)؛ جن و انس را جز برای پرستش خود نیافریده‌ام. در سایه همین بندگی و ایمان به خداست که خداوند وعده بهشت و فوز عظیم می‌دهد و می‌فرماید: «وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَ مَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ وَ رِضْوَانٍ مِّنَ اللَّهِ أَكْبَرَ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ» (توبه/۷۲)؛ خدا به مردان و زنان مؤمن، باغ‌هایی را وعده داده است که از زیر درختان آنها نهرها روان است و در آنها جاودانه‌اند، و نیز مسکن‌هایی دلپذیر در باغ‌هایی دائمی آبه آنان وعده داده است، و رضایتی که از جانب خداست از همه این‌ها برتر است. این همان کامیابی بزرگ است.

ب) اهداف تربیت معلم: اهداف متعالی تربیت معلم تراز جمهوری اسلامی از تحلیل گزاره‌های و مفاهیم کلیدی قرآنی زیر استخراج شده است. این مفاهیم عبارتند از: حیات طیبه، هدایت، رشد، اصلاح، آزادی فکر، آزادی عمل، مسئولیت، رشد قوه قضاوت، و خادمیت. حیات طیبه، بهترین و مطلوب‌ترین نوع زندگی انسان است که هدف تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. ایده‌آل‌ها و آمال و آرزوهای یک انسان موحد و خداپرست، در حیات طیبه تحقق می‌یابد. خداوند در

توصیف پویایی و سرزندگی حیات طیبه می‌فرماید: «أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ» (ابراهیم/۲۴)؛ آیا ندیده‌ای که خدا چگونه مثل زد؟ سخن پاک، چون درختی پاک است که ریشه‌اش در زمین استوار و شاخه‌هایش در آسمان است. انسان‌هایی که برخوردار از حیات طیبه هستند، همانند درخت، استوار و محکم هستند به هر بادی و به هر تکانی از خود بی‌خود نمی‌شوند و استقلال و عزت خود را حفظ می‌کنند، آن‌ها همواره پویا و پرتحرک هستند.

قرآن کریم، ایمان و عمل صالح را دو رکن اساسی حیات طیبه معرفی می‌کند و می‌فرماید: «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَ لَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ» (نحل/۹۷)؛ هر کس کار شایسته‌ای انجام دهد، خواه مرد باشد یا زن، در حالی که مؤمن است، او را به حیاتی پاک زنده می‌داریم و پاداش آن‌ها را به بهترین اعمالی که انجام می‌دادند، خواهیم داد. بی‌تردید حیات طیبه، معانی و مضامین عالی و وسیعی دارد که اندیشمندان و مفسران درباره آن، بحث و بررسی نموده‌اند. رزق و روزی حلال، زندگی شرافتمندانه همراه با قناعت و خشنودی، بهشت پرتراوت و زیبا و زندگی خوش در آن‌جا. برخی دیگر، حیات طیبه را عبارت می‌دانند از: عبادت همراه با روزی حلال و توفیق در اطاعت فرمان خدا و مانند آن (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۳۹۴).

ج) مفاهیم تربیت معلم: در این مقوله، مفاهیم و گزاره‌های تشکیل‌دهنده چیهستی تربیت معلم، استخراج و تبیین شده است. مفاهیم این مقوله عبارتند از: رب، تزکیه، تعلیم، هدایت، رشد، اصلاح و تطهیر. یکی از واژه‌هایی که در قرآن به مفهوم تربیت و مربی به کار رفته، از ریشه «رب» گرفته شده است. خداوند می‌فرماید: «وَ أَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلَّةِ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا» (اسراء/۲۴)؛ و بال‌های تواضع خویش را از محبت و لطف، در برابر آنان فرود آر! و بگو: «پروردگارا! همان‌گونه که آن‌ها مرا در کوچکی تربیت کردند، مشمول رحمت‌شان قرار ده!». قرآن در همین معنی خداوند در سوره دیگر می‌فرماید: «قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ» (شعراء/۱۸)؛ [فرعون] گفت: «آیا ما تو را در کودکی در میان خود تربیت ندادیم، و سال‌هایی از زندگیت را در میان ما نبود؟ مفهوم تربیت در این آیات، ناظر به تربیت عام و توجه به همه ابعاد وجودی انسان می‌باشد. قرآن در کنار توجه به تربیت همه‌جانبه انسان، تربیت به مفهوم «تزکیه» را مقدم بر تعلیم می‌شمارد و می‌فرماید: «وَيُزَكِّهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ» (جمعه/۲)؛ آن‌ها را از هرگونه شرک، کفر، انحراف و فساد پاک و پاکیزه کند، و کتاب و حکمت بیاموزد. در قرآن «تزکیه» به مفهوم پرورش ابعاد روحانی و معنوی انسان به کار رفته است. مفهوم تزکیه، زمینه‌سازی رشد و شکوفایی گرایش‌های متعالی انسانی و مسیر رسیدن به کمال است. به دلیل اهمیت تزکیه در کمال و سعادت انسان، قرآن، تزکیه را مقدم بر تعلیم معرفی می‌کند.

د) قلمروهای تربیت معلم: قلمرو تربیت به نوعی به ماهیت تربیت معلم اشاره دارد. به عبارتی قلمرو تربیت معلم، انسان و مختصات آن می‌باشد. این قلمروها، شامل قلمروهای طبیعی، انسانی و الهی

است. معلم، پیش از هر چیز، یک موجود زیستی، فرهنگی، اجتماعی و موجودی الهی است. قلمرو تربیت معلم نیز از طبیعت احساسی و زیستی انسان تا فطرت الهی و معنوی او گسترده است. در تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی نباید از تربیت زیستی و عاطفی غافل شد. خداوند می‌فرماید: «فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ» (عبس/۲۴)؛ انسان باید به غذای خویش (و آفرینش آن) بنگرد. منظور آیه از نگاه کردن به غذا، تماشای ظاهری نیست، چنان‌که مفسرین نیز اذعان کرده‌اند؛ منظور، نگاه جامع و عالمانه به غذای انسان است. خداوند در آیه دیگر به نحوه و شرایط خوردن نیز اشاره می‌کند و می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ غَدُوٌّ مُبِينٌ» (بقره/۱۶۸)؛ ای مردم! از آنچه در زمین است، حلال و پاکیزه بخورید! و از گام‌های شیطان، پیروی نکنید! چه اینکه او، دشمن آشکار شماست! بی‌تردید حرام‌خواری و لقمه ناپاک در سرنوشت فردی و اجتماعی و نیز حیات دنیوی و حیات اخروی، نقش اساسی دارد؛ لذا در تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی، علاوه بر تربیت زیستی، به تربیت احساسی و عاطفی نیز باید توجه شود. خداوند می‌فرماید: «أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونُ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَ لَكِن تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ» (حج/۴۶)؛ آیا آنان در زمین سیر نکردند، تا دل‌هایی داشته باشند که حقیقت را با آن درک کنند یا گوش‌های شنوایی که با آن (ندای حق را) بشنوند؟ چرا که چشم‌های ظاهر، نابینا نمی‌شود، بلکه دل‌هایی که در سینه‌هاست، کور می‌شود. نیز می‌فرماید: «إِذْ كُنْتُمْ أَغْدَاءً فَآلَفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا» (آل عمران/۱۰۳)؛ آن‌گاه که با هم دشمن بودید، پس میان دل‌های شما الفت افکند، پس به نعمت او برادر یکدیگر شدید.

ه) اصول تربیت معلم: این مقوله ناظر به چگونگی و اجرای تربیت معلم است. مهمترین مفاهیم این مقوله عبارتند از: عاملیت، فعالیت، عقلانیت، عدالت، تغییر، محاسبه و کرامت. عاملیت، یکی از اصول مهم تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران است. معلم به آنچه که تعلیم می‌دهد، باور داشته و به آن عمل می‌کند. معلم، عامل تربیت اسلامی است و به عمل تربیتی به عنوان ابزاری برای حرفه خود، نگاه نمی‌کند، بلکه آن را در تربیت و اعتلای خود نیز مؤثر و مهم تلقی می‌کند. خداوند در قرآن می‌فرماید: «مَثَلُ الَّذِينَ خُمِلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْإِمَارِ يُحْمَلُ أُسْفَارًا بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ» (جمعه/۵)؛ مثل کسانی که [عمل به] تورات بر آنان بار شد / او بدان مکلف گردیدند / آن‌گاه آن را به کار نیستند، همچون مثل خری است که کتاب‌هایی را بر پشت می‌کشد. / او] چه زشت است وصف آن قومی که آیات خدا را به دروغ گرفتند. و خدا مردم ستمگر را راه نمی‌نماید. امام خمینی (ره) در مورد معلمان بی‌عمل می‌فرماید: «علمی که تربیت در او نباشد، تزکیه در او نباشد، این علم فایده ندارد، همان‌طوری که اگر الاغ و حمار؛ اگر چنان‌چه الاغ به بار او کتاب باشد، هر کتابی باشد، کتاب توحید باشد، کتاب فقه باشد، کتاب انسان‌شناسی باشد، هر چه باشد، در بار او باشد و به دوش او باشد؛ چه‌طور فایده ندارد و آن

حمار از او استفاده نمی‌کند، آن‌هایی هم که انبار علم در باطنشان هست و باطنشان را تمام علوم فرض کنید، تمام صناعات را، تمام تخصصات را داشته باشند، لکن تربیت و تزکیه نشده باشند، آن‌ها هم علومشان برای آن‌ها فایده ندارد؛ بلکه بسیاری از اوقات، مضر است» (موسوی‌الخمينی، ۱۳۷۱: ۲۶۷).

در تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران بر اساس آموزه‌های قرآنی، هر جا ایمان و باور الهی شکل می‌گیرد به دنبالش عمل صالح نیز وجود و تبلور می‌یابد. خداوند می‌فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ» (یونس/۹)؛ همانا کسانی که ایمان آورده‌اند و عمل صالح انجام داده‌اند پروردگارش آنان را با ایمانی که دارند هدایت می‌نماید. معیار و ملاک قرآن برای رستگاری، عمل به آموخته‌ها است؛ خداوند می‌فرماید: «الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ» (ملک/۲)؛ خدایی که مرگ و حیات را آفرید تا شما را بیازماید که کدامتان دارای بهترین عمل هستید و او عزیز و آمرزنده است.

و) روش‌های تربیت معلم: این مقوله هم مربوط به چگونگی به کارگیری روش‌های تربیت معلم است. تنوع روش‌های تربیت معلم نیز از انعطاف آموزه‌های قرآن در تربیت معلم دارد. این مقوله نیز از مفاهیم زیر استخراج شده است: روش الگوبرداری، تذکر، ابتلا و امتحان، توبه، مباحثه، مناظره، تبشیر و تندیر، تبلیغ، تجربه، حکمت، موعظه، عبرت، تزکیه، فضل‌ورزی، انس و محبت، تشویق و تنبیه، محاسبه، بسترسازی، تکلیف، یادآوری نعمت‌ها، مراتب یقین، تمثیل، قصه، قیاس و استقرا. یکی از روش‌های تربیت فردی و اجتماعی قرآن، الگوبرداری و ارائه نمونه و اسوه است. قرآن، ضمن تعلیم مفاهیم ارزشی و اخلاقی، نمونه و الگوی آن صفات و ویژگی‌ها را نیز معرفی می‌کند. پیامبر اکرم (ص) که خود نمونه معلمان عالم و همه ویژگی‌های یک معلم شایسته را دارا می‌باشد، به‌عنوان الگوی حسنه معرفی شده است. خداوند می‌فرماید: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا» (احزاب/۲۱)؛ مسلماً برای شما در زندگی رسول خدا سرمشق نیکویی بود، برای آن‌ها که امید به رحمت خدا و روز رستاخیز دارند و خدا را بسیار یاد می‌کنند. همچنین خداوند حضرت ابراهیم را به عنوان الگو معرفی می‌کند و می‌فرماید: «قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآءُ مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَخَدَهُ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ رَبَّنَا عَلَّمَكْ تَوْكَلْنَا وَإِلَيْكَ أَنبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ» (ممتحنه/۴)؛ برای شما سرمشق خوبی در زندگی ابراهیم و کسانی که با او بودند وجود داشت، در آن هنگامی که به قوم (مشرک) خود گفتند: «ما از شما و آنچه غیر از خدا می‌پرستید بیزاریم، ما نسبت به شما کافریم و میان ما و شما عداوت و دشمنی همیشگی آشکار شده است تا آن زمان که به خدای یگانه ایمان بیاورید! جز آن سخن ابراهیم که به پدرش اعموشش آرزو گفت (و وعده داد) که برای تو آمرزش طلب می‌کنم، و در عین حال در برابر خداوند برای تو مالک چیزی

نیستیم (و اختیاری ندارم)! پروردگارا! ما بر تو توکل کردیم و به سوی تو بازگشتیم، و همه فرجام‌ها به سوی تو است.

کدگذاری نظری: با کدگذاری نظری، ارتباط مقوله‌های اصلی و فرعی و مفاهیم کلیدی برای شکل‌گیری نظریه تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران براساس آموزه‌های قرآن شکل گرفت. جدول (۲)، مسیر استقرایی استخراج گزاره‌ها، مفاهیم کلیدی و مقوله‌های فرعی و اصلی و مقوله محوری تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران بر اساس آموزه‌های قرآن را نشان می‌دهد. گزاره‌های استخراج‌شده به تعداد ۵۷ مفهوم کلیدی، تحلیل شده است. مفاهیم کلیدی به ۶ مقوله فرعی، تحلیل یافته و از این ۶ مقوله فرعی، ۳ مقوله اصلی چرایی، چیستی و چگونگی برای تربیت معلم تراز جمهوری اسلامی ایران براساس آموزه‌های قرآن، شناسایی شده است؛ مقوله‌های اصلی عبارتند از:

الف) چرایی تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران که ناظر به خاستگاه و فلسفه تربیت معلم در تراز قرآن است.

ب) چیستی تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران که ناظر به ماهیت و مفهوم آن در آموزه‌های قرآن است.

ج) چگونگی تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران که ناظر به اصول به‌عنوان راهنمایی‌کننده و روش‌های تربیت معلم است.

در جدول ۲، مفاهیم کلیدی، مقوله‌های فرعی، اصلی و مقوله محوری، معرفی شده‌اند.

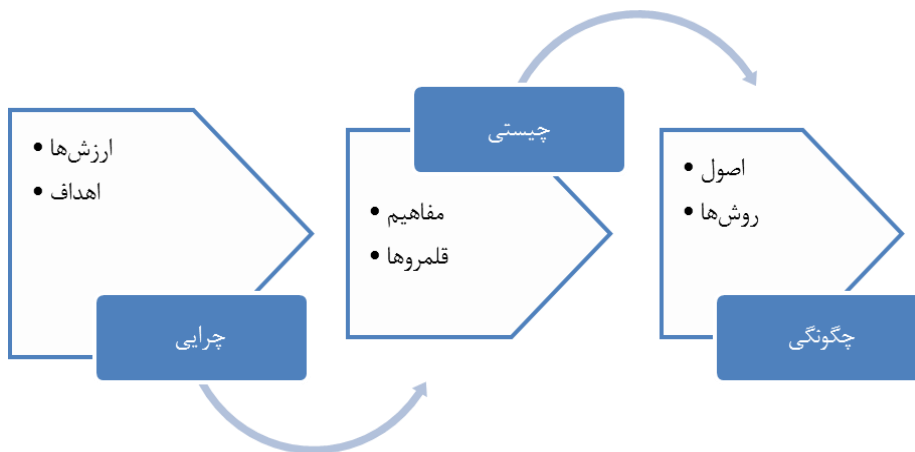
جدول (۲) شکل‌گیری مقوله‌های فرعی و اصلی و محوری تربیت معلم تراز جمهوری اسلامی

مفهوم کلیدی	مقوله فرعی	مقوله اصلی	مقوله محوری
توحید، ایمان، نیت، عمل، عدالت، تقوی، کرامت، و صبر	ارزش‌ها		
حیات طیبه، هدایت، رشد، اصلاح، آزادی، فکر، آزادی عمل، رشد قضاوت، مسئولیت، و خادمیت	اهداف	چرایی	
ربّ، تزکیه، تعلیم، رشد، اصلاح، و تطهیر طبیعی، انسانی، و الهی	مفاهیم قلمروها	چیستی	تربیت معلم تراز جمهوری اسلامی ایران بر اساس آموزه‌های قرآن
عاملیت، فعالیت، عقلانیت، عدالت، کرامت، و محاسبه مباحثه، مناظره، تبشیر و تندیر، تبلیغ، تجربه، حکمت، موعظه، عبرت، تزکیه، فضل‌ورزی، انس، محبت، روش الگوپردازی، تذکر، ابتلا و امتحان، توبه، تشویق و تنبیه، محاسبه، بسترسازی، تکلیف، یادآوری نعمت‌ها، مراتب یقین، تمثیل، قصه، و قیاس	روش‌ها	چگونگی	

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران بر اساس آموزه‌های قرآن در سه مقوله اصلی: الف) چرایی؛ فلسفه و خاستگاه تربیت معلم تراز جمهوری اسلامی ایران که خود شامل مقوله‌های فرعی: ارزش‌ها و اهداف است. ب) چیستی؛ ماهیت تربیت معلم تراز جمهوری اسلامی که خود شامل مقوله‌های فرعی: مفاهیم و قلمروها است. ج) چگونگی؛ اجرای تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی که خود شامل مقوله‌های فرعی: اصول و روش‌ها، است. شکل (۱) روابط بین مقوله‌های محوری و اصلی: چرایی، چیستی و چگونگی و مقوله‌های فرعی و نیز مفاهیم کلیدی را نشان می‌دهد. با وجود فقر ادبیات پژوهشی در موضوع تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران از منظر آموزه‌های قرآن، یافته‌های این پژوهش با نتایج بسیاری از پژوهش‌های صورت‌گرفته، هماهنگی و همپوشانی زیادی دارد. پژوهش‌های خروشی و همکاران (۱۳۹۶)؛ مهدوی‌هزاوه و همکاران (۱۳۹۵)؛ فتحی و طاهری (۱۳۹۴)؛ وجدانی و ایمانی (۱۳۹۱)؛ و صادق‌پور (۱۳۸۸) نتایج این پژوهش را تأیید می‌کنند.

در هر نظام تربیت معلم، باید مبانی و ارزش‌ها، اصول و روش‌ها، مفاهیم و تعاریف، با هم هماهنگ بوده و همه در یک طرح منطقی و تحت شکلی معین، پیوند داشته باشند. بر اساس شکل شماره (۱) تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران بر اساس آموزه‌های قرآن، یک نظام التقاطی و یا کپی از نظام‌های دیگر نیست، بلکه یک نظام و نظریه مستقل برآمده از بطن و متن قرآن کریم است.

شکل (۱) الگوی مفهومی تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران براساس آموزه‌های قرآن

این الگو نشان می‌دهد اساس و فونداسیون تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران باید بر اساس ارزش‌های الهی پایه‌ریزی شود، که مهمترین این ارزش‌ها اعتقاد و باور به توحید است. بحث در مورد هر یک از ارزش‌های استخراج شده از حوصله این مقاله خارج است؛ اما باید در مورد ارزش‌ها به این حقیقت اذعان نمود که در تربیت معلم ما ارزش‌ها افول یافته است. در مقوله ارزش‌ها، عارضه مهم تربیت معلم، کم‌رنگ شدن انگیزه‌های معنوی و الهی و برعکس، پررنگ شدن انگیزه‌های مادی و غیرالهی است؛ و این مسئله، تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی را با چالش بزرگ ارزشی مواجه ساخته است. معلم تراز قرآن، در عمل تربیتی، انگیزه‌های الهی و اخلاقی را هدف قرار می‌دهد و تلاش می‌کند هویت قرآنی را به منصف ظهور و بروز برساند و انگیزه‌های مادی را در درجه دوم اهمیت قرار می‌دهد. حال آن‌که، عملاً آن‌چه برای دانشجو معلم در درجه اول اهمیت قرار دارد، انگیزه‌های مادی است.

در بحث ماهیت تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی ایران براساس آموزه‌های قرآن، آنچه از اهمیت بالایی برخوردار است، توجه به قلمرو تربیت معلم و ایجاد تعادل بین قلمرو سه‌گانه آن است. در سند تحول بنیادین به شکلی در ساحت‌های تربیتی به این سه قلمرو پرداخته شده و در قالب ساحت‌های شش‌گانه که عبارتند از: ساحت تربیتی اعتقادی، عبادی و اخلاقی، ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای، ساحت تربیت علمی و فناوری، ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی، ساحت تربیت زیستی و بدنی و ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری، تبیین شده است. ایجاد تعادل بین قلمروهای سه‌گانه و یا ساحت‌های شش‌گانه تربیت معلم و پررنگ کردن قلمرو الهی در آن، می‌تواند در تربیت معلم شایسته در تراز نظام جمهوری اسلامی، مفید و اثربخش باشد.

در مقوله چگونگی تربیت معلم، و پرداختن به اصول و روش‌های تربیت معلم، تنوع و تکثر روش‌های تربیت معلم تراز قرآن، از جایگاه و اهمیت بسیاری برخوردار است. به نظر می‌رسد تنوع و تکثر شیوه‌های تربیتی قرآن به ظرفیت‌ها، موقعیت‌ها و شرایط انسان برمی‌گردد. سیالیت روان انسان، تغییر حالات در شرایط و موقعیت‌های متغیر، و عوامل متغیر انسانی و اجتماعی سبب شده است که شیوه‌های تربیتی قرآن نیز متغیر و متکثر باشد. برای نمونه، قرآن کریم برای تربیت طاغوت زمان فرعون، به موسی (ع) می‌فرماید: «فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى» (طه/۴۴)؛ *با او به نرمی سخن بگویند، شاید بر اثر یادآوری شما حقیقت را دریابد و ایمان بیاورد، یا بترسد و به حق نزدیک شود.* می‌بینیم روش تربیتی قرآن با انسان‌های لجوج و عنود، نرمش و ملایمت است. در فراز دیگر از قرآن می‌بینیم علاوه بر نرمش، قدمی نیز فراتر می‌گذارد و در مقابل بدی، توصیه به خوبی می‌کند. خداوند در روش تربیتی فضل‌ورزی خود می‌فرماید: «وَ الَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَ أَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَ عَلَانِيَةً وَ يَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ» (عد/۲۲)؛ *کسانی که برای جلب رضای پروردگارشان (در شدايد و انجام وظائف) صبر کردند و نماز را برپا داشتند و از آنچه به آن‌ها روزی کردیم (از مال و منال) در نهان و آشکار انفاق نمودند و با کار نیک*

خود گناهان را (یا با برخورد نیک خود بد رفتاری دیگران را) دور می‌سازند آن‌ها ایند که برایشان عاقبت (نیک) این سرای است (به تمام شدن این دنیا بهشت است). چنان که در آیه دیگر نیز می‌فرماید: «وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ» (فصلت/۳۴)؛ خوبی و بدی برابر نیستند. همواره به نیکوترین وجهی پاسخ ده تا کسی که میان تو و او دشمنی است، چون دوست مهربان تو گردد. بنابراین قرآن به عنوان منبع استخراج و الگوی تربیت معلم تراز نظام جمهوری اسلامی بایستی مورد توجه جدی مسئولان قرار گیرد. اقتباس الگوهای غربی و شرقی با روح و فلسفه حاکم بر آن‌ها، نمی‌تواند تربیت معلم، آموزش و پرورش و کشور را به سرمنزل مقصود برساند، بلکه بایستی بر اساس روح و فلسفه حاکم بر جامعه، و تأسی از قرآن کریم، الگوی تربیت معلم شایسته خود را استخراج و عملی نماید. این مسئولیت بزرگ امروز بر عهده دانشگاه فرهنگیان است که رسالت بزرگ تربیت معلمان کشور را برعهده دارد، تا با احصای شرایط و موقعیت نظام جمهوری اسلامی به عنوان ام‌القرای جهان اسلام، الگوی اعلای تربیت معلم شایسته را به جهان اسلام ارائه دهد و با تربیت معلمان شایسته تراز نظام جمهوری اسلامی، مسیر رشد و پیشرفت جامعه اسلامی را هرچه بهتر فراهم نماید.

منابع

- قرآن کریم
- خروشی، پوران؛ نصر، احمد رضا؛ میرشاه‌جعفری، سیدابراهیم و موسی‌پور، نعمت اله. (۱۳۹۶). بررسی رویکرد تربیت معلم شایسته براساس اسناد تحولی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران. *مجله راهبرد فرهنگ*، ۱۰(۳۷)، ۱۶۳-۱۸۶.
- شریف‌الرضی، محمدبن‌حسین. (۱۳۷۸ق) *نهج البلاغه*. (ترجمه شهیدی، ۱۳۸۶). تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- شعاری‌نژاد، علی‌اکبر. (۱۳۷۷). *فلسفه آموزش و پرورش*. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- شهیدثانی، زین‌الدین بن‌علی. (بی‌تا). *منیه‌المیرید فی آداب‌المفید والمستفید*. (ترجمه محمد باقر حجتی، ۱۳۹۴). دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- صادق‌پور، اقدس. (۱۳۸۸). بررسی روش‌های تربیتی مستتر در آیات قرآن و روایات ائمه معصومین (ع) و کاربرد آن در تعلیم و تربیت. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد چاپ نشده، دانشگاه پیام نور واحد تهران*. دانشکده ادبیات و علوم انسانی، بخش علوم تربیتی.
- فتحی، علی؛ و طاهری، محبوبه. (۱۳۹۳). زبان تصویری، روش تربیتی قرآن. *فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی*، ۲۳(۲۸)، ۱۰۵-۸۵.
- فرهنگی، علی‌اکبر؛ کروی، مهدی؛ و صادق‌وزیری، فراز. (۱۳۹۴). نظریه داده‌بنیاد کلاسیک، شرح مراحل تولید نظریه مرکز ثقلی هویت برند توریسم سلامت ایران. *نشریه مدیریت بازرگانی*، ۷(۱)، ۱۶۲-۱۴۵.

موسوی‌الخمنی، روح‌اله. (۱۳۷۱). صحیفه نور، مجموعه رهنمودهای امام خمینی، جلد ۷. قم: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

مهدوی هزاوه، منصوره؛ ملکی، حسن؛ مهرمحمدی، محمود؛ و عباس‌پور، عباس. (۱۳۹۵). حیات طیبه، چشم‌اندازی برای تربیت کودکان؛ ارائه چارچوب مفهومی برای تبیین ویژگی‌های معلم دوره ابتدایی. فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۲۴(۳۰)، ۱۶۷-۱۳۹.

مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۷۴). تفسیر نمونه، جلد ۱۴. تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه.
وجدانی، فاطمه؛ و ایمانی محسن. (۱۳۹۱). تحلیل مفهوم رشد با تکیه بر آیات قرآن کریم. فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۲۰(۱۶)، ۳۵-۱۱.

وزارت آموزش و پرورش. (۱۳۹۰). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. تهران: وزارت آموزش و پرورش، شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی آموزش و پرورش.

Carlesi, L., Verster, B., & Wenger, F. (2007). The new dynamics of managing the corporate portfolio. *McKinsey on Finance*, 23, 1-8.

Glaser, B. (2013). What is grounded theory. It's online at: <http://www.groundedtheory.com>

Glaser, B. G. (1992). *Basics of grounded theory analysis: Emergence vs forcing*. Sociology press.

Glaser, B. G. (2005). *The grounded theory perspective III: Theoretical coding*. Sociology Press.